

III. OKTATÓINK FELADATAI KÜLFÖLDÖN

B e n d a Gyula

A magyaroktatás és a külföldi magyarság

Az utóbbi években fedezte fel újra közvéleményünk a határainkon kívül élő magyarság problémáit. Publicisztikánk figyelme nemcsak a környező országokban élő magyar lakosság élete és kultúrája felé fordult, hanem fokozatosan érdeklődési körébe kerülnek a Nyugat-Európába, Amerikába kivándorolt magyarok közösségei, szórványai is. Egyre több magyar látogat haza nyugatról, művészeink a magyar szóval és zenével keresik fel őket, s távolba szakadt hazánkfiaink szellemi termelését is kezdjük nyilvántartani.

Azt hiszem, hogy a sokfelé tevékenykedő magyar lektorok is hozzájárulhatnak a szétszórtnan élő magyarság jobb megismeréséhez, hiszen oktatási munkájuk során, de egyénileg is kapcsolatba kerülnek vele.

Egy év strasbourggi tapasztalat nem elég ahhoz, hogy az oly bonyolult többszörösen strukturált, sajátos mikroközösségben élő magyarságról érdemlegesen mondhassak. A lektor és az emigráció kapcsolata hatalmas és bonyolult kérdéscsoport, s jelentős részében központi politikai, kultúrpolitikai döntések függvénye. Én itt elsősorban egy, az oktatás részét alkotó kérdést szeretnék felvetni: mi legyen a magyaroktatás viszonya az egyetemi, illetőleg középiskolás korosztályok magyar diákjaihoz?

Ezek a diákok a második kint élő generációhoz tartoznak. Ide sorolom mindazokat a 17-25 éves magyar anyanyelvű fiatalokat, akik iskoláikat már nem Magyarországon végezték. Ezek nagy része még Magyarországon született, de teljes egészében francia műveltségű, s e téren nincsenek hátrányai francia anyanyelvű társaival szemben. Magyar nyelvtudásuk még aktív, sokszor tisztább, mint szüleik korosztályának erősen kevert nyelve, de szókincsük már nem terjed ki az élet minden területére. A magyart elsősorban családon belül használják, beszédük megőrizte nyelvjárási sajátosságait. A fiatalok jelentős része nyaranként hazalátogat, s ennek óriási hatása van; nyelvük felfrissül a

Magyarországon ma beszélt magyar nyelvvel. Olvasni viszont nem olvasnak magyarul. Van aki a magyar szöveg írásképével sem tud megbirkózni, mert román, héber és francia nyelven végezte iskoláit. Ha a szövegek megértése nem is okoz számukra nehézséget, a rendszeres olvasásra nemigen vállalkoznak, ismereteiket a szülőktől szerzik. A második nemzedék Magyarországról, a magyarságról elsősorban egy korábbi kultúrában élő, a szocialista Magyarországot elhagyó, megtagadó csoport segítségével kap képet, amely már koránál fogva sem képviselhet modern magyarságszemléletet, s elszakadása az élő nyelvi közösségtől csak fokozza konzervativizmusát /irodalmi ízlését, az emigrációs könyvkiadás tükrözi: Gárdonyi, Harsányi, Vaszary/.

Ha tehát van valami képe a magyarságról ennek a második nemzedéknek, az ezen a görbe tükroön át érkezik el hozzá. Tapasztalataim azonban inkább a teljes tudatlanságról tesznek tanúságot, de mögötte felismerhető egy furcsa, vonzásból és taszításból összetevődő magyarság-kép.

Miért foglalkozunk velük? Gyakorlatilag eddig is közülük került ki Franciaországban a magyarul tanulók zöme, s sokan tudományos, illetve gyakorlati pályán kamatoztatják nyelvtudásukat. A magyarul beszélők anyanyelvi kultúrájuk hivatott ismertetői, közvetítői maradnak: beilleszkedve a fogadó társadalomba, de megőrizve magyar eredetüket és nyelvüket, sajátos szint képviselnek azon belül. Nem lehet közömbös számunkra, hogy milyen képet közvetítenek.

Ennek alapján térnék át a mit és hogyan kérdésére.

Átadandó művelődési anyagként a legtermészetesebben a magyar középiskolás tananyag vetődne fel. Kögtön el is kell azonban vetnünk: itt más jellegű, más szempontú tananyagra van szükség.

Legegyszerűbb a nyelv terén: ismerjék a magyar helyesírást, a nyelvtani szerkezet alapjait, valamint a magyar nyelvhelyességi törekvésekből valamit. Ez utóbbit rendkívül fontosnak tartom: ha huzamosabb ideje kinn élő ember magyar írását olvassuk, meglep annak gondos magyar stílusa; jó lenne, ha fiaiknak is megadnánk a helyes magyar nyelvi kifejezés tudatosságát. E mellett aránylag egyszerű felsorolni azokat a területeket, ahol bizonyos ismeretanyag átadása szükséges: fölarajz, néprajz, történelem, stb.

De ez utóbbi már át is vezet minket a kultúra ideológiai, pártos részéhez; irodalmi, történelmi hagyatékunk magyarság-képéhez. Itt feltétlenül szükséges, hogy apák nézetei és előítéletei helyébe

mai modern nézeteinket tápláljuk beléjük; gondolok itt pl. a Petőfi-Ady - József Attila által képviselt irodalmi vonal kiemelésére és a mellettük élő radikális politikai-társadalmi mozgalmak bemutatására, megmutatva szembeállításukat a magyar fejlődés torz alakulásával s az ebből kinövő hivatalos kultúrával. Nem könnyű feladat, de úgy érzem, hogy a magyar oktatásnak szembe kell néznie ezzel a kérdéssel, egyidőben azzal a belső vitával, amit kultúránk értelmezéséről folytatunk.

Mind didaktikailag, mind a hatékonyság miatt szükség van kompromisszumokra az oktatásban: nyelvi gazdagságunkat és költői teremtő erőt Arany János vagy a Nyugat nemzedéke nélkül nem mutathatjuk meg. Másrészt egy francia kultúrában és irodalomszemléletben felnőtt, szülei előítéleteit öröklő ember számára a magyar, illetve kelet-európai irodalomszemlélet pártos, politikus volta erősen visszariasztó lehet. Erre is gondolni kell a program kialakításánál.

Véleményem szerint ott, ahol a magyar lektorátus önálló egység /vagyis nem egy nagyobb intézet része és nem annak kötelező érvényű programját követi/, s ahol egyéb feladatok nem kötik le a lektort, feladata az, hogy a lektorátus, illetőleg az egyetem keretén belül gyűjtse össze a második generációs magyarokat, s foglalkozzék velük. A magyar lektornak ezen a területen aktívnak kell lennie, nem szabad megelégednie a magyar származású hallgatók létszámot javító jelentkezésével.

Ezt a tevékenységet elválasztanám a magyaroktatás másik fő feladatától: nyelvünket, kultúránkat, történelmünket ismerő, velünk rokonszenvező emberek nevelésétől. Ez utóbbi forrása a nem magyar anyanyelvű tanulóifjúság.